

Jenny Karlsson

Vem törs vara olik?

Det politiska Sverige har under de senaste veckorna dominerats av krisen inom Miljöpartiet där Yasri Khans vägran att ta en kvinnlig reporter i hand varit en av de händelser som stått i centrum. Jenny Karlsson skriver utifrån den debatt Khans vägran orsakade att kränkningar aldrig är acceptabla men att vi också måste lära oss att läsa mellan raderna om vi ska klara av att leva med människor som inte nödvändigtvis är lika oss. Patriarkala strukturer ska vi lära oss att avslöja och förändra men vi behöver också lära oss att urskilja var kampen ska föras.

”Vi gillar olika”. Tillhör du också dem som ändrade profilbilden på Facebook för ett tag sedan? En kvällstidning erbjöd att med mycket enkla medel lägga till en ”tag” till profilbilden för att manifestera att man var för mångfald. Och viljan var det inget fel på. Åtminstone inte i Facebookflödet. När det gäller *irl* – in real life – är olikgillande och mångfald betydligt svårare. Det har bland annat visat sig i dagarna då detta skrivs. Miljöpartiets Mehmet Kaplan fick avgå efter att ha gillat olika lite för mycket och umgåtts med högerextrema extremister. Nej,

att ha skrivits i den enskilda frågan men kärnfrågan kommer att kvarstå. Jag ska också medge att jag alltför dåligt känner till Khans förehavanden. Kanske har han tveksamma sympatier. Vad vet jag? Därför handlar denna artikel egentligen inte specifikt om honom, utan om ett generellt fenomen som återspeglas i fallet Khan och vars aktualitet troligtvis kommer att öka framöver.

In Sweden we have a word called ”lagom”

Naturligtvis är det problematiskt att arbeta politiskt när man så up-

representeras av infödda svenska, högutbildade, nu vuxna a-barn som bor i Södra Stockholm och har råd att köpa ekologiskt (det vill säga sådana som undertecknad) så har man värnat om mångfalden och därmed inte bara velat gilla olika i sina Facebookprofiler utan också inom partiet. Kaplan liksom Khan är muslimer. Men nu visade det sig alltså att de inte var muslimer på ”rätt sätt”. Det som nu har hänt bör ge både muslimfobiker, eller ska jag kanske säga religionsfobiker, såväl som islamister vatten på sin kvarn. Oavsett de båda politikernas verkliga samröre med extremister eller ej så skulle jag säga att signalerna ändå är dessa: Det går inte att vara djupt troende och ”med” i det svenska samhället samtidigt. Du kommer åtminstone ha samhällets ögon på dig och allt du gör kommer att tolkas till ditt negativa.

Jag talade med en god vän som har sikte på att göra politisk karriär inom ett av Sveriges politiska partier. Hen berättade att den person som hen just börjat dejta, och som tillhör samma parti, inte ansågs riktigt rumsren av partikompisarna. Dejten kom nämligen från Norrland. Kanske är det specifikt just för detta parti, men jag tror dessvärre inte det. Det krävs alltså inte särskilt mycket för att inte platsa bland de som räknas. Det kan tydligen räcka med att komma från fel del av landet. Vad är det för ett elitistiskt samhälle som håller på att träda fram? Vad skapar vi för a-lag och b-lag där

”fenomen som återspeglas i fallet Khan”

det är inget bra att sitta kvar som minister efter ett sådant avslöjande. Nu sitter visserligen Björn Söder kvar som riksdagens andre talman trots att denne har poserat med nazister. Men det kanske inte är lika problematiskt, eller?

Dagen efter Kaplans rapporterade avgång meddelade miljöpartisten Yasri Khan att han kände sig tvingad att avgå från sin post också han. Detta efter att inte ha velat hälsa på en kvinnlig reporter på det sätt som vi ”normalt” gör i det här landet. Det vill säga i hand. Hans agerande var religiöst motiverat. Vid denna texts publicering kommer drevet att vara över sedan länge. Mycket kommer

penbart visar att man gör skillnad på människor. Eller hur ska vi se på saken egentligen? Jag återkommer senare till det problematiska i att inte ta en kvinna i hand. Men först vill jag diskutera det problematiska i att media så okritisk och ensidigt (åtminstone till en början) tycks rapportera om händelsen. Nyhetsankaret tycktes fnissa lite åt själva händelsen, som om hon antydde att ”vi alla förstår ju att man självklart hälsar i hand i det här landet”. Att vara djupt troende och samtidigt politiskt engagerad för rättvisa och jämlikhet visar sig tydligen vara omöjligt. Miljöpartiet anklagas för att vara naiva i sin vilja till mångfald. För att inte bara

klyftorna inte längre enbart handlar om hur mycket du tjänar utan också hur mycket rätt Svensk du är?

Erfarenhet som ett liberalt projekt

Redan 1994 skrev teologen Mary McClintock Fulkerson om liknande frågor. I *Changing the Subject: Women's Discourses and Feminist Theology* (Augsburg Fortress, 1994) utgick hon från ett feministteologiskt perspektiv. Samtidigt som hon hyllade den feministteologiska diskussion som pågått från 1960-talet, såg hon också det problematiska i den. Feminismen höll på att bli ett elitistiskt projekt som inte fann attraktion och relevans hos människor som inte professionellt arbetade med frågorna. Ett annat problem var också att grupperingar av erfarenhetsbaserade särintressen präglade feministteologin. Först var det de vita medelklasskvinnorna som hävdade sina rättigheter. Sedan kom svarta, lesbiska, latinamerikanska, asiatiska kvinnor och gjorde sin erfarenhet hörd. Att utmana den euro-amerikanska hegemoni som annars rätt inom feministisk teologi var naturligtvis bra men nackdelen var, enligt McClintock Fulkerson, att man i själva verket inte kom ifrån det hegemoniska tänkandet i sig utan var kvar i en liberal syn på subjektet och på mångfald. Liberalismen utgår ju från den enskilda människans lika värde och frihet, så varför är då detta liberala tänkande problematiskt? Det är problematiskt eftersom liberalismen förutsätter att sådant som skiljer oss människor åt – exempelvis kön, hudfärg eller religiös tillhörighet – är en påbyggnad och anses inte vara del av och präglade vilka vi är. Att alternativet skulle vara en fullständig essentialisering, där människan enbart är ett med sitt kön, religion eller sexualitet är nu inte heller vad McClintock Fulkerson är ute efter. Snarare handlar resonemanget nedan om att hitta en väg bortom dessa ytterligheter för att hantera mångfalden. McClintock Fulkerson menar att den libe-

rala mångfald som åberopas i själva verket är falsk och den inklusivism man säger sig värna är misslyckad. Mångfalden är falsk eftersom den bygger på dikotomin subjekt/objekt och riskerar därmed att skapa och objektifiera *den andre*. Inklusivismen är misslyckad eftersom den bygger på *individens* fri- och rättigheter men i själva verket är ointresserad av att vilja bevara en mångfald av åskådningar.

Mening för vem?

Det kan vara på sin plats att nämna något om att det inom feministisk teologi och teori idag inte förutsätts att det alltid är kvinnor som är underordnade, även om det ofta framstår som så i svensk politik. Idag talar man hellre om ett *intersektionellt* perspektiv där makten är mer diffus

”Denna handling är naturligtvis präglad av patriarkala strukturer”

än att ensidigt utgå från män mot kvinnor. Religiös tillhörighet och socioekonomisk status är bland annat faktorer som spelar in. Med ett sådant intersektionalistiskt perspektiv är det inte självklart att avfärda Khans anspråk att hälsa enligt sin tradition. Människor bygger mening på många olika sätt och för många kvinnor är exempelvis den religiösa övertygelsen mer meningsskapande än den som många feminister ville förmedla. McClintock Fulkerson lyfter fram fattiga pentekostala kvinnor i Appalacherna som exempel. Dessa kvinnors religiositet kan inte ses som ett tillägg till att vara en slags neutral människa. Det går alltså inte att bara lägga av sig sin religiositet och plötsligt vara ”neutral kvinna”. Att överhuvudtaget utgå från något normalt avslöjar elitistiska anspråk, anser hon. Denna elitism exkluderade inte bara vissa kvinnor från att platsa inom feminismen, den var också skadlig för feminismen eftersom de feministiska tankarna riske-

rade att bli just ett elitistiskt och teoretiskt projekt för vissa utvalda och därmed alltså inte få någon verkan i det vidare samhället. McClintock Fulkerson menar nu inte att allt är relativt eller att status quo ska upprätthållas genom att avsluta det feministiska projektet. Tvärtom. En feministisk kritik måste ständigt ske men den måste ske i ett levande sammanhang. Samtidigt måste vi också se med välvilja på vår omgivning och, så att säga, inte läsa de mänskliga sammanhangen som ”Fan läser bibeln”.

Det problematiska med Khan ändå

Så till det problematiska med Khans ickevilja att skaka hand med kvinnor. Denna handling är naturligtvis präglad av patriarkala strukturer.

Ska en feminism av idag därmed inte kunna kritisera sådana handlingar? Naturligtvis ska den det! Det kanske det till och med var rätt av honom att avgå? Jag kan inte avgöra detta. Men frågan kvarstår ändå, vill vi ha ett land där all olikhet formas in i en likhet? Kan vi tänka oss att det finns meningsbärande sammanhang som behöver stå i dialog med exempelvis en feministisk hållning? I annat fall riskerar just individer att få stå som syndabockar medan de djupgående strukturerna får leva vidare i hela samhället. Få skulle troligtvis våga sig på en kritisk granskning av patriarkala beteenden i exempelvis muslimska församlingar idag av rädsla för att ankagas för rasism. Det är då lättare att ge sig på den enskilde. Jag tänker att dessa frågor är högst relevanta i den tid vi lever. Sverige har aldrig behövt hantera mångfald på samma sätt som kommer att bli aktuellt framöver. Därmed kommer frågor som dessa bli mer aktuella. Den goda viljan finns bland många

av oss, men vi behöver, till att börja med, förstå att ”gilla olika” är mer komplicerat än att lägga till en ”tag” till Facebookprofilen. Vi behöver också förstå att det som står på spel inte är feminismen kontra de mänskliga rättigheterna där religionsfriheten ingår. Det som står på spel ligger just i detta paradigm där McClintock-Fulkerson står, där fe-

beskrivit bevarar det hegemoniska tänkandet. Det leder till klyftor mellan minoriteter, mellan minoritets-samhälle och majoritetssamhälle, och vad kanske värre är: Det leder till att vissa delar av samhället inte tål att kritiskt granskas därför att man hänvisar till minoritetens rätt. Ett samhälle där verklig mångfald fungerar bemöter inte annorlunda med skepsis utan

gör allting rätt. Människor som aldrig skulle kosta på sig att få minuspoäng genom att utföra en uppenbart patriarkal handling som att inte vilja ta kvinnor i hand, men som ändå visar sig bära på ett kvinnoförakt. Troligtvis kommer dessa människor komma undan med sin kvinnofientlighet. De kommer heller aldrig bli granskade för de gör ju precis rätt enligt konstens alla regler.

”vi behöver också lära oss att urskilja var kampen ska föras”

minismen destabiliseras, för att visa på att olika personer är i underläge i olika sammanhang. Detta paradigm är ännu högaktuellt inom feministisk teori men har uppenbarligen inte fått fäste i den svenska feministiska politiken. Vi har allt att vinna på att dra nytta av dessa perspektiv i den svenska debatten om inklusivitet och rättvisa.

En havererad identitetspolitik?

Idag förs snarare en identitetspolitik där människor av olika identitetstillhörighet ständigt tycks bli kränkta av att andra människor inte förstår deras utsatthet. Detta är problematiskt. Det är än mer problematiskt med en identitetspolitik när den stora massan okritiskt bestämmer var kränkningen sker. Detta betyder inte att det är acceptabelt att gå omkring och kränka minoriteter eller att ropa nedsättande ord omkring sig. Det betyder heller inte att den som upplever sig kränkt inte får säga ifrån. Tvärtom. Identitetspolitik är problematisk därför att den lätt misstänkliggör människor. Att vara på sin vakt kan i och för sig vara förståeligt hos den enskilda individen efter att ständigt ha utsatts för just kränkningar och påhopp. Att politiken och debatten går i den riktningen är däremot inget som för vare sig samhället eller integrationen framåt. McClintock Fulkerson menar att erfarenhetsbaserad teologi och den form av identitetspolitik jag just

med nyfikenhet och självklarhet. Det innebär att man ibland måste se mellan fingrarna och tillåta sådant som först kan tyckas anses vara problematiskt. Kanske stör det inte så särskilt mycket i det stora hela? Mannen som inte vill ta mig i hand kanske ändå vill mig väl och har en vänlig blick. Då bör jag kunna se bortom handlingen och ibland bortom orden för att se att här finns en välvilja och ett samförstånd. Samtidigt måste naturligtvis alla delar av samhället kritiskt

Konsten att läsa mellan raderna

Min poäng är att kränkningar aldrig är acceptabla men att vi också måste lära oss att läsa mellan raderna om vi ska klara av att leva med människor som inte nödvändigtvis är lika oss. Patriarkala strukturer ska vi lära oss att avslöja och förändra men vi behöver också lära oss att urskilja var kampen ska föras. Det är inte säkert att den enskilda individen som offras kommer att leda till förändring för samhället i önskvärd riktning. Kanske leder det istället till att djupgående strukturer av patriarkalism och rasism befästs ytterligare. Kanske går vi miste om många enskilda in-

”En mångfald där vi gillar olika på riktigt kommer att påverka samhället”

kunna granskas, religiösa såväl som politiska. Människor som utsatts för övergrepp och kränkning måste naturligtvis tas på allvar. Poängen är att vi ständigt kommer att missa var de verkliga övergreppen sker om vi stirrar oss blinda på sådant som är det uppenbara. Naturligtvis existerar också sådant som patriarkala strukturer och dessa behöver göras upp med. Men frågan är på vilket sätt? Kanske är det rötterna i vår luterska tilltro till bokstaven som ibland gör att vi har så svårt att läsa mellan raderna? För mig blir det tydligt hur detta också slår tillbaka på kvinnor då jag ibland möter människor som på papperet

dividers kunskap och engagemang för rättvisa och mångfald i rädslan för olikheterna. Ett demokratiskt samhälle präglad av mångfald måste rymma förhandlingar mellan olika positioner inklusive de liberala jämlikhetsvärderingarna. Ett sådant samhälle kan inte stanna i en idé uppgjord en gång för alla. En mångfald där vi gillar olika på riktigt kommer att påverka samhället och vi måste låta den göra det.

JENNY KARLSSON

Präst i Danderyds församling, Stockholms stift, doktorand i teologisk etik med religionsfilosofi vid Åbo Akademi